

KIESRAAD

De Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en
Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Onderwerp
stemmachines

Bijgevoegd treft u aan een afschrift van een brief d.d. 22 november jl. van de heer Groenendaal, leverancier van stemmachine-software, die de Kiesraad in afschrift mocht ontvangen. De brief is gericht aan u.

De Kiesraad heeft deze brief besproken in zijn vergadering van vorige week. Hij acht het wenselijk in het onderstaande zijn visie op deze brief onder uw aandacht te brengen.

Graag brengt de Kiesraad nog eens in herinnering dat hij al geruime tijd geleden aandacht heeft gevraagd voor de problematiek van de stemmachine-software, de kwetsbaarheid van de markt voor stemmachines en de kwetsbaarheid van het bedrijf van de heer Groenendaal in het bijzonder. De brief van 15 april 2005 is ter kennisneming bijgevoegd.

De zorgen van de Kiesraad op dit vlak zijn de afgelopen periode niet verminderd. Het is de Kiesraad bekend dat er binnenkort een externe commissie wordt ingesteld die zich zal buigen over de toekomst van stemmachines in het Nederlandse verkiezingsproces. De Kiesraad heeft er begrip voor dat er vooruitlopend op de uitkomsten van het onderzoek van deze commissie moeilijk stappen kunnen worden ondernomen als die waarom de heer Groenendaal in zijn brief verzoekt, waarbij de Kiesraad overigens uitdrukkelijk in het midden laat of die stappen überhaupt moeten worden ondernomen.

Dit neemt niet weg dat de Kiesraad het wenselijk vindt aan u kenbaar te maken dat naar zijn oordeel de bijdrage die bureau Groenendaal thans, en al sinds vele jaren, levert aan een goed verloop van het verkiezingsproces van grote betekenis is. De gemeenten die met Nedap-stemmachines werken – zoals u bekend een grote meerderheid – worden niet alleen van software voor de stemmachines voorzien, maar in het verkiezingsproces óók door bureau Groenendaal en de door hem geleverde software ondersteund. Het plotseling uitvallen van de beschikbaarheid van deze software en deze vorm van ondersteuning zou tot

Datum
22 december 2006

Ons kenmerk
2006-0000425676

Onderdeel
Kiesraad

Inlichtingen
mw.mr. J. Schipper-
Spanninga
T 070-4266844
F

Uw kenmerk

Blad
1 van 2

Aantal bijlagen
0

Bezoekadres
Herengracht 21
2511 EG Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.kiesraad.nl

Datum
22 december 2006

Ons kenmerk
2006-0000425676

Onderdeel
Kiesraad

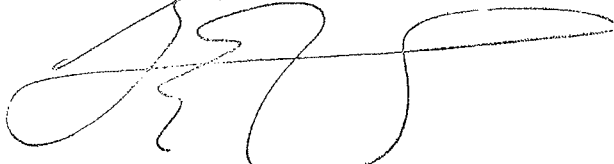
Blad
2 van 2

aanzienlijke risico's voor het goed verloop van de verkiezingen kunnen leiden. Het leek de Kiesraad te meer van belang dit onder de aandacht te brengen met het oog op een goed verloop van de statenverkiezingen op 7 maart a.s. De Kiesraad wijst er verder op dat bureau Groenendaal met zijn uitsiagberekeningssoftware ook aan de Kiesraad zelf, bij de aankomende verkiezing van de leden van de Eerste Kamer, diensten verleent die op dit moment niet door anderen in de markt kunnen worden verleend.

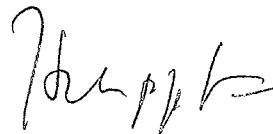
De Kiesraad is zich ervan bewust dat de afhankelijkheid van instanties die met verkiezingen zijn belast van een enkele marktpartij, in casu Groenendaal, groter is dan wenselijk is. Om die reden is er destijds in het kader van het project versterking Kiesraad ook voor gekozen om binnen het secretariaat van de Kiesraad te voorzien in ICT-deskundigheid, ten einde de kwetsbaarheid van de Kiesraad op dit punt te verminderen (hetgeen overigens pas begin 2007 daadwerkelijk gestalte zal krijgen in de vorm van een ICT-medewerker).

De Kiesraad zou het op prijs stellen als over het bovenstaande aan het begin van 2007 overleg met u zou kunnen plaatsvinden.

DE KIESRAAD,
voor deze,

H.R.B.M. Kummeling
voorzitter

J. Schipper-Spanninga
secretaris-directeur

Aan de Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en
Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Datum
15 april 2005

Ons kenmerk
2005-0000053327

Onderdeel
Kiesraad

Inlichtingen
Mw. mr. drs. E.B. Pronk
T (070) 426 8771
F (070) 426 7634

Uw kenmerk

Blad
1 van 2

Aantal bijlagen
0

Bezoekadres
Herengracht 17
2511 EG Den Haag

Onderwerp
Beëindiging werkzaamheden van een
leverancier van software voor de
uitslagverwerking van verkiezingen

Geachte heer Pechtold,

Graag brengt de Kiesraad het volgende onder uw aandacht.

Zoals u bekend zal zijn vindt in Nederland een deel van het verkiezingsproces op geautomatiseerde wijze plaats. Zo stemt meer dan 90% van de gemeenten met behulp van elektronische stembalies. Ook de optelling van de stemmentotalen en de berekening van de uitslag van de verkiezingen vindt met behulp van computers plaats. Hierbij maken de gemeenten gebruik van specifieke software die op de markt is ontwikkeld.

Geconstateerd kan worden dat de markt voor stembalies, voor uitslagberekeningssoftware en voor het onderhoud hiervan in Nederland zeer kwetsbaar is. Op deze markt zijn slechts twee spelers actief. Het grootste deel van de markt is in handen van Nedap-Groenendaal, een samenwerkingsverband tussen Nedap NV te Groenlo en J. Groenendaal, Bureau voor verkiezingen. Binnen dit samenwerkingsverband levert Nedap NV de hardware, terwijl Groenendaal de software ontwikkelt. Ongeveer 415 gemeenten hebben stembalies van Nedap. Een nog groter aantal gemeenten, maakt gebruik van de door Groenendaal geleverde software voor de berekening van de uitslag. Het resterende deel van de markt is in handen van Sdu NV. Het gaat hier om in totaal 16 gemeenten die gebruik maken van de zogenaamde stem-pc van Sdu NV. Gezien de omvang van het marktaandeel van Nedap-Groenendaal, kan bijna van een monopoliepositie worden gesproken.¹ De overige gemeenten stemmen door middel van stembiljetten.

Zowel Nedap-Groenendaal als Sdu NV hebben onderhoudscontracten afgesloten

¹ Terzijde wordt opgemerkt dat 27 gemeenten gebruik maken van een ouder type stembalie die na het referendum over de Europese Grondwet op 1 juni a.s. niet meer door de leverancier (Sdu NV) ondersteund wordt. Deze gemeenten zijn derhalve buiten beschouwing gebleven. Een deel van deze gemeenten heeft mogelijk al een ander type stembalie aangeschaft. In dat geval zijn deze meegenomen bij de in deze brief opgenomen aantallen van gemeenten met stembalies.

Datum
15 april 2005

Ons kenmerk
2005-000053327

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 2

met de desbetreffende gemeenten. Zij leveren voor elke verkiezing updates van de software voor de stemmachines en voor de berekening van de uitslag. Gemeenten zijn dus voor een goed verloop van het verkiezingsproces van deze leveranciers afhankelijk. De Kiesraad wijst er daarbij op dat de broncode van de software voor de stemmachines en de broncode voor de software voor de berekening van de uitslag niet openbaar zijn.

Het is reeds langer bekend dat de heer J. Groenendaal binnen afzienbare termijn zijn werkzaamheden zal beëindigen. Onduidelijk is welke gevolgen dit zal hebben voor zijn onderneming. Een ander feit is dat de Nederlandse markt van stemmachines bijna verzadigd is. Mede om deze reden, gaat de Kiesraad ervan uit dat het weinig aantrekkelijk is voor derden om de ondersteuning van gemeenten die stemmachines en software van Nedap-Groenendaal gebruiken, over te nemen.

De Kiesraad maakt zich om deze redenen zorgen over de ondersteuning van de gemeenten die gebruik maken van de stemmachines en de software van Nedap-Groenendaal. In zijn advies van 18 maart 2003 over de goedkeuring van de software voor de vaststelling van de uitslag, heeft de Kiesraad Minister Remkes van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties - tijdens het kabinet-Balkenende I viel de Kieswet onder zijn portefeuille - geadviseerd op korte termijn in overleg te treden met Nedap-Groenendaal om tot een bevredigende oplossing te komen.

Voor zover het de Kiesraad bekend is, heeft er tot op heden geen overleg plaatsgevonden tussen het departement en de heer Groenendaal. De in zijn advies van maart 2003 beschreven problematiek is echter onverminderd actueel. Daarom adviseert de Kiesraad u vanuit uw algemene verantwoordelijkheid voor een goed verloop van de verkiezingen van algemeen vertegenwoordigende organen in Nederland op korte termijn in overleg te treden met vertegenwoordigers van Nedap-Groenendaal. Het is immers voor een goed verloop van de verkiezingen essentieel dat de op de markt zijnde stemmachines en de software voor de berekening van de uitslag ook in de toekomst ondersteund worden.

De Kiesraad hoopt dat hij u hiermee voldoende heeft geïnformeerd. Indien u daaraan behoefte heeft, is de Kiesraad graag bereid u van nadere informatie over dit onderwerp te voorzien.

Hoogachtend,

H.R.B.M. Kummeling,
voorzitter

E.B. Pronk,
secretaris